

Pia Maria Montonen

WIURILAN
Anna Lisa

ARKEA JA JUHLAA
ARMFELTIEN KOTIKARTANOSSA

TAMMI

PIA MARIA MONTONEN

WIURILAN
ANNA LISA

ARKEA JA JUHLAA
ARMFELTIEN KOTIKARTANOSSA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

75 VUOTTA

HELSINKI

© PIA MARIA MONTONEN JA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI 2018
KUVAT: WIURILAN ARKISTO (KUVAT TEKSTISSÄ),
NICLAS WARIUS (VÄRILIITTEET)
SATU-MAARIA MÄKIPURO (WIURILAN LOGO)

TOIMITUS: LIISA STEFFA

ISBN 978-951-31-9507-6

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

ALKUSANAT	7
LAPSUUDESTA	13
”WIURILAN OVET OLIVAT AINA AVOINNA!”	35
SOTAVUOSISTA	58
OPISKELUVUOSISTA – ISOÄITINI JA MINÄ	73
EUROOPPAAN!.	83
AVIOLIITTO JA PERHEEN PERUSTAMINEN	95
”WIURILA EI OLE ENÄÄ MYNNISSÄ!”	114
MAISSISTA WIURILAN PELASTUS	129
KARTANOON SYNTYNYT	140
221 VUOTTA SAMAN SUVUN HALLUSSA	157
EPILOGI	172
LÄHTEET	176

ANNA LISA LAPSENA.

Alkusanat

– Iltaisin minulla oli tapana kuvitella itselleni kaksi veljeä, vanhempi oli nimeltään Erik ja nuorempi Johan. He auttoivat ja ilahduttivat minua, kun minulla oli ikävä. Nähdessäni toisia lapsia äitiensä kanssa tulin surulliseksi. Tunne yksinäisyydestä on seurannut minua läpi elämäni.

Näin kertoo minulle iloinen ja naurava Anna Louise Brüninghaus Wiurilan kartanon puutarhassa, missä juomme kesäkahvit. Olen oppinut tuntemaan tämän tasapainoisen, iloisen, älykkään ja sivistyneen naisen itsenäisenä, vahvana ja kyvykkäänä ihmisenä, joka on elänyt pitkän ja vivahteikkaan elämän itsenäisessä sata-vuotiaassa Suomessa.

Anna Louise Standertskjöld – kutsumanimeltään Anna Lisa – syntyi vuonna 1930 Helsingissä. Hänen isänsä oli vapaaherra Georg Standertskjöld ja äitinsä kreivitär Louise Armfelt, joka syntyi Wiurilan kartanon kreivi Carl August Armfeltin ja hänen tanskalaisen vaimonsa Juliane Hoppen kolmantena lapsena. Anna Louisen vanhemmat olivat avioituneet pari vuotta aikaisemmin, ja Anna Louise oli heidän ensimmäinen ja myös ainoa lapsensa. Äiti Louise sairastui vakavasti heti Anna Louisen syntymän jälkeen, ja jo puolivuotiaana

lapsi siirrettiin isovanhempiensa hoitoon Wiurilaan. Äiti kuoli Anna Louisen ollessa vuoden ja viisi päivää vanha.

Isovanhemmat elivät entisajan aatelistolle tyypillistä elämää. Isoäiti Juliane oli erityisen ankara, Anna Lisalla oli seuraneiti ja kotiopettaja, kouluun hänet päästettiin vasta 12-vuotiaana. 1930-luvulla hän sai lähes 1800-luvun kasvatuksen. Ja kuten Jane Austenin kirjoissa, päähenkilö on rohkea ja seikkailuhaluinen. Vilkas ja sosiaalinen Anna Lisa oli kiinnostunut kaikesta paitsi koulunkäynnistä. Matematiikka ja saksa takkuilivat, ja luokalle jäämisen pelossa nuori Anna Lisa teki suuren päätöksen. Hän oli perinyt äitinsä neljänneksen Wiurilasta, joten hän hakisi maatalouskouluun, Lantbruksläroverketiin.

Anna Lisan vanhempi eno, kreivi Carl Gustaf osti isältään kodikseen Vuorentaan, jonne hän muutti vaimonsa Anitan kanssa ja sai yhden tyttären, Helenan. Nuoremmosta enosta Carl Magnuksesta tuli hortonomi, ja hän perusti Wiurilan lähistöön Iiliken kauppapuutarhan maille, jotka hän osti isältään 1930-luvulla. Louisen isosisko Elsa meni naimisiin vapaaherra Ernst Fabian Wreden kanssa ja sai Cecilia-nimisen tyttären.

1950-luvun alussa Anna Lisa otti 21-vuotiaana Wiurilan maatilan hoidettavakseen. Seurasi työntäteisiä vuosia, kesäkaudet hän työskenteli ympäri vuorokauden tilalla, talvisin hän matkusti Eurooppaan oppimaan kieliä ja elämään nuoren naisen elämää. Isoäiti järjesti hänelle au pair -töitä Lontooseen ja Pariisiin. Maailmalla Anna Lisa tunsu itsensä vapaaksi, kukaan ei tuntenut häntä – kotona Salossa lähes kaikki tunsivat hänet Wiurilan Anna Lisana.

ANNA LISAN ÄITI LOUISE ARMFELT, MYÖHEMMIN
STANDERTSKJÖLD.

Eräänä kesäpäivänä 1950-luvun puolivälissä naapurikartanon Joensuun tilanhoitaja kutsui hänet illallisille. Tilalle oli ilmestynyt kaksi nuorta saksalaista opiskelijaa työhaussa. Anna Lisa ihastui komeampaan, ja vuoden päästä hän oli avioitunut Günter Brüninghausin kanssa. Pariskunnalle syntyi kolme tytärtä. 1950-luvun Suomessa ulkomaalaisen perheenisän piti vuosittain matkustaa ulkomaille anoakseen oleskelulupaa Suomeen. Anna Lisa hoiti tilan, kodin, perheen ja auttoi myös pariskunnan perustamassa perheyrityksessä.

Vuonna 1967 vanhan kreivittären kuoltua Brüninghausin perhe muutti päärakennukseen. Armfeltin suku riitaantui perinnönjaossa, ja Brüninghausit ymmärsivät, ettei heillä olisi enää varaa ulkopuoliseen työvoimaan tilalla. He alkoivat tehdä kaiken omin voimin. Näin Wiurilasta tuli tunnettu maissintuottaja. Anna Lisalle kotikartanon tulevaisuuden varmistaminen oli kunnia-asia; olihan se kuulunut Armfeltin suvulle vuodesta 1787. Elämä ei Anna Lisalle ole todellakaan ollut ruusuilla tanssimista, äidin menettäminen sylivauvana ja isän ja isoisän menettäminen sodan aikana synnyttivät syvän yksinäisyyden tunteen. Myöhemmin hän on vielä joutunut kokemaan sekä tyttären että lapsenlapsen menehtymisen.

Anna Lisa kasvoi isovanhempiensa luona, mikä loi hänelle vahvat siteet niin isovanhempiinsa kuin itse kartanoon. Harva meistä syntyy paikkaan, jossa tietää viettävänsä koko elämänsä. Wiurila on muokannut Anna Lisaa ja Anna Lisa Wiurilaa.

Kartano onkin määrittänyt koko Anna Lisan elämän. ”Paikka koostuu ihmisistä, rakennuksista, puista, pensaista ja muista käsinkosketeltavista elementeistä, ja

ANNA LISAN ISÄ, VAPAAHERRA GEORG STANDERTSKJÖLD.

kun sitä tarkastellaan mielen tasolla, elementtejä löytyy lisää.” Norjalainen arkkitehti ja arkkitehtuurin tutkija Christian Norberg-Schulz on tutkinut paikkaa ilmiönä. Käsitteellä *genius loci* – paikan henki – hän viittaa erityisesti paikkoihin, joissa on hyvä olla, joista löytyy ”se jokin”, henki. ”Jotta voi tuntea paikan hengen, on tutustuttava ja samaistuttava ympäristöön. Tämä on helpompaa, jos omat juuret ovat kyseisessä paikassa tai samantyyppisissä paikoissa.”

Salon Halikon kolmella historiallisesti merkittävällä kartanolla – Åminne (myöhemmin myös nimeltään Joensuu), Wiurila ja Vuorentaka – on vuosisatojen yhteinen historia, ja ne ovat osa Halikonlahden keskiajalta periytyvää kartanokulttuuria. Näistä kaksi, Wiurila ja Vuorentaka, kuuluvat vielä Armfeltien jälkeläisille. Anna Lisa on koko elämänsä ajan ymmärtänyt historian merkityksen ja ottanut tehtäväkseen viedä sitä eteenpäin. Wiurila on 1800-luvun lopulta muuttanut omavaraisesta kartanosta monien vaiheiden kautta tämän päivän monialaiseksi yritykseksi golfratoineen, talleineen, ravintoloineen ja kesätaidenäyttelyineen. Anna Lisan tarina kertoo myös suuresta muutoksesta, joka tapahtui 1900-luvun Suomessa.

Lapsuudesta

– Äidilläni, Louise Alice Wava Armfeltilla, oli tyypillinen Armfeltien temperamentti. Hän oli nuori, kaunis ja villi ja rakastui helposti. Hänet jopa lähetettiin luostariin Tanskaan, mutta sieltä hän tietenkin karkasi, ja sen ymmärrän hyvin. Tämän jälkeen hänet lähetettiin Högvallan kotitalouskouluun Porvooseen, seuraavaksi hän opiskeli lastenhoitajaksi Folkhälsanilla. Hänen suurin toiveensa oli saada lapsi ja tulla äidiksi.

Louise Armfelt toimi sairaanhoitajana sisällissodan aikana 1917–18. Tuolloin Georg Standertskjöld oli sijoitettu Tampereen ja Helsingin väliselle linjalle, missä hän joutui venäläisten vangiksi. Punaisten vankilassa hän sairastui, mutta eräs lääkäri tunnisti hänet ja kehotti heitä lähettämään hänet sairaalaan, mikä pelasti hänen henkensä.

Vuonna 1928 Louise avioitui vapaaherra Georg Standertskjöldin kanssa. Hän oli Carl August ”Adi” Standertskjöldin, Enso Oy:n perustajan poika. Tämä oli avioitunut serkkunsa Anna Standertskjöldin kanssa, ja he saivat neljä tytärtä ja kaksi poikaa, joista toinen kuoli.

– Minulla on isäni kautta vain kaksi serkkua, mutta ei äitiniäkään puolella ole sen häävimpää. Äidilläni oli

CARLO BASSIN VUONNA 1804 PIIRTÄMÄÄ WIURILAN
KARTANON UUTTA KIVISTÄ PÄÄRAKENNUSTA PÄÄSTIIN
RAKENTAMAAN VUONNA 1806 JA SE VALMISTUI VUONNA
1811. ANNA LISAN NUORUUESSA KARTANO OLI VALKOINEN,
MUTTA MUSEOVIRASTON TUTKIMUKSISSA SEN TODETTIIN
OLLEEN ALKUPERÄISVÄRITYKSELTÄÄN KELTAINEN.

kolme sisarusta, Elsa, Carl Gustaf ja Carl Magnus. He kaikki saivat, äitini mukaan lukien, kukin yhden tyttären. Eli tältä puolelta sukuhaaraa loppuivat miehet. Tämä on oikeastaan hyvin ihmeellistä!

Vapaaherra Georg Standertskjöld tuli ylioppilaaksi Nya svenska läroverketistä, Lärkanista, Helsingin Töölössä vuonna 1902. Jo vuonna 1905 hän oli junkkerina venäläisessä laivastossa, ja isä Adi toivoi pojalleen kaupallista tulevaisuutta. Tämä kuitenkin halusi diplomaatiksi, mikä merkitsi opiskelua École Libre des sciences politiques -opinahjossa Pariisissa heti ylioppilaaksi tulon jälkeen. Mutta koska Suomi oli silloin Venäjän vallan alainen suuriruhtinaskunta, hän ei päässyt diplomaatiksi, vaan hän jatkoi hallintoalan opintojaan Helsingin yliopistossa vuonna 1912.

Seuraavaksi hän perusti ystävänsä kanssa lakiasiaintoimiston ja pankkiirifirman Bonsdorff & Co. Vapaus sodan alettua hän kuitenkin jätti toimistotyöt varsin pian ja liittyi suojeluskuntaan. Sodan jälkeen hän toimi jonkin aikaa Valkoisen Ruusun kunniamerkkitoimikunnan sihteerinä. Seuraavaksi hän pääsi opiskelemaan vuonna 1919 perustettuun kadettikouluun. 1920-luvun puolivälissä hän toimi Suomen Punaisen Ristin kenraalisihteerinä. Avioiduttuaan Louisen kanssa hän lähti Pariisiin, missä hän sai Michelinin autonrenkaiden agentuurin Suomeen. Sekään ei menestynyt, koska Suomen silloinen autokanta oli vähäinen.

Vuonna 1930 pariskunta asui Helsingin Eirassa, ja 20.1.1930 Anna Louise Standertskjöld syntyi Eiran sairaalassa. Valitettavasti Louise sairastui vakavasti puoli vuotta synnytyksen jälkeen, ja äiti ja tytär saivat olla yhdessä vain kuutisen kuukautta.

WIURILAN KARTANON PÄÄRAKENNUKSEN PALVELUSVÄKEÄ.
VASEMMALTA SISÄKÖT ANNI TUOMINEN JA AINO SUOMINEN
SEKÄ KEITTÄJÄTTÄRET SOFIA MÖLLER JA ELLI MÖLLER
SEKÄ HULDA MALMSTEDT.

– Minut lähetettiin puolivuotiaana isoäitini luo Wiurilaan. Isäni äiti, Anna Standertskjöld, asui kyllä Helsingissä, mutta hänellä ei ollut mitään kokemusta lastenhoidosta. Heillä oli aina ollut palkattua väkeä tähän tarkoitukseen. Sama päti tietenkin isoäitiini Julianeen, jotenka minulle palkattiin lastenhoitaja.

Äiti kuoli, kun Anna Lisa oli vuoden ja viisi päivää vanha. Isä Georg asui tuolloin Pohjanmaalla, missä hän toimi lääninkivalterina – poliisimestarina – eikä hänkään tavannut vaimoan tämän loppuaikana. Hän ei ilmeisesti ymmärtänyt, miten sairas hänen vaimonsa oli.

– Olin ollut sairaalassa tapaamassa äitiäni 1-vuotis-syntymäpäivänäni. Tätini kertoi, että minä leikin lattialla eikä äitini uskaltanut nostaa minua sänkyyn. Lääkärit olivat kieltäneet koska uskoivat, että sairaus olisi tarttuvaa. Minä sain leikkiä äitini rannekorulla, joka oli steriloitu. Isälläni ei myöskään ollut varaa matkustaa Pohjanmaalta tapaamaan vaimoan – miten se nyt siinä perheessä oli mahdollista? En tiedä, minne kaikki varallisuus oli kadonnut.

Pohjanmaan jälkeen Georg oli nimismiehenä Maskussa, Kemiössä ja Lundössä. Naantalissa hän toimi poliisimestarina vuonna 1938. Jatkosodan puhjettua hän, 57-vuotiaana, hakeutui vapaaehtoisena ja kielitaitoisena laivastoon miinalaiva Hämeenmaahan.

Wiurilan kartanosta tuli Anna Lisan koti. Hän varttui hyvin kiltin isoisänsä ja huomattavasti ankaramman isoäitinsä kanssa. Korkeaa tanskalaista aatelia edustava Juliane Hoppe oli varttunut yhdessä Tanskan merkittävimmistä kartanoista, Toftesholmissa. Hän oli tavannut tulevan miehensä, kreivi Carl August Armfeltin, kun tämä oli tullut Tanskaan meijerioppiin. Nuoret olivat ihastuneet

toisiinsa, ja Juliane Hoppe saapui Saloon ja Wiurilaan vuonna 1897. Salo oli silloin mutainen, pieni kylä ja Wiurilakin suuruudestaan huolimatta hyvin paljon vaatimat-
tomampi kuin Toftesholm. Salon kuraisille kaduille heitettiin lauta, mikäli joku daami halusi ylittää tien.

Anna Lisa kasvoi lastenhoitajien huomassa Wiurilassa. Heitä oli monta. Vartuttuaan hän sai guvernantin, kotiopettajattaren, ja kesällä seuraneitejä. Vaikka elettiin 1930-lukua, voidaan sanoa, että Anna Lisa kasvatettiin 1800-luvun hengessä. Hän pääsi perheen illallispöytään vasta kun osasi pöytätavat, muistikuvansa mukaan noin kuusi–seitsemänvuotiaana. Se merkitsi, että piti vaihtaa vaatteet illallista varten, syödä kauniisti ja olla hiljaa pöydässä. Paikalla piti myös olla ajoissa, seisoa tuolinsa takana ojennuksessa ja odottaa, että isoisä ja isoäiti saapuivat ja tervehtivät lausumalla: Var så god! Olkaa hyvät! Sen jälkeen sai istahtaa pöydän ääreen.

– Minä olen kuitenkin hyvin onnellinen, että sain asua ja varttua maalla ystävällisten ja kilttien ihmisten ympäröimänä. Minulla oli myös leikkikavereita, pehtorin tytär Stina Nordström ja puutarhurin tytär Marianne Lax sekä keittäjätytär Hilda Maneliuksen tytär Hilikka oli niin ikään hyvä ystäväni. Isoäitini autonkuljettajalla Viljo Vennosella oli kaksi poikaa, Veikko ja Uolevi, ja heidänkin kanssaan minä sain leikkiä.

Eräs kesäinen seuraneiti oli Margaretha Boguslavski, joka oli erityisen rakas Anna Lisalle. Hänestä tuli myöhemmin vieläkin läheisempi, kun hän avioitui Anna Lisan enon Carl Magnuksen kanssa.

– Minulla oli monta seuraneitiä, joista pidin paljon. Toinen suosikkini oli Maja Österberg, joka oli aivan ihana! Hänen syliinsä saatoin käpertyä, ja niin

WIURILAN KARTANON TYÖVÄKEÄ, RENKEJÄ JA
TAKSVÄRKKÄREITÄ RIKALAN TALLIRAKENNUKSEN
SEINUSTALLA VUONNA 1932.

KARTANON VÄKEÄ ELONKORJUUSSA. OIKEALLA KREIVI
CARL AUGUST VALKOISESSA TAKISSAAN, JOTA HÄNELLÄ OLI
TAPANA PITÄÄ VIERAILLESSAAN PELLOILLA.

MAAMME MERKITTÄVIMPIIN KUULUVAN KARTANON KOHTALO ON OLLUT VUOSIKYMMENET YHDEN NAISEN KÄSISSÄ

WIURILAN KARTANO on yksi Salon Halikon kolmesta keski-aikaisesta kartanosta. Näitä kartanoita, Joensuuta, Wiurilaa ja Vuorentakaa, on 1700-luvun lopulta yhdistänyt kreivillinen Armfeltin suku. Wiurila kuuluu yhä suvulle.

Kartano on aina määrittänyt Anna Lisan eli Anna Louise Standertskjöld-Brüninghausin (s. 1930) elämää. Anna Lisa vietti lapsuutensa isovanhempiensa luona Wiurilassa, ja 21-vuotiaana hän otti haltuunsa tilan maatalouden. Hyväosainen lapsuus vaihtui maatilán arkiseen hoitoon, taisteluun merkittävän kotikartanon jatkumosta ja tulevaisuudesta. Saksalaisen miehen kanssa solmittu avioliitto toi myös haasteita sodanjälkeisessä Suomessa.

Elämä Wiurilan kartanossa on vuosien varrella mullistunut täysin: vuosisadan vaihteen omavarainen tila on muuttunut maatalouden harjoittajasta kukoistavaksi monitoimiyritykseksi golfratoineen, ravintoloineen, hevostalleineen ja museoineen.

Kuka Wiurilan voimanainen pohjimmiltaan on? Wiurilan Anna Lisan tarina kertoo, miten paljon työllä ja intohimolla voi saada aikaan.

